

PRINÁŠAME INŠPIRUJÚCE PRÍKLADY, KTORÉ PREDSTAVUJÚ UNIKÁTNE PRÍRODNÉ, KULTÚRNE, HISTORICKÉ, TRADIČNÉ A RELIGIÓZNE HODNOTY, KTORÉ SÚ V SYMBIÓZE S UDRŽATEĽNÝM A ZODPOVEDNÝM CESTOVNÝM RUCHOM, S HODNOTAMI PRÍRODNÉHO BOHATSTVA A KULTÚRNEHO DEDIČTVA A S ROZVOJOVÝMI AKTIVITAMI.

SWISSTAINALBE – originálna švajčiarska udržateľnosť

Švajčiarsko je pozoruhodná, ekonomicky vyspelá krajina a podľa indexu ľudského rozvoja (*HDI – Human Development Index*) je dlhodobejšie na prvom mieste. Posledný zverejnený údaj o HDI z roku 2022 má hodnotu 0,967¹ a Švajčiarsko tým potvrdilo svoje postavenie na vrchole rebríčka.

V minulosti bolo Švajčiarsko chudobnejšou krajinou, bez nerastného bohatstva, a k prosperujúcej ekonomike sa prepracovalo postupne. Už viac rokov je jednou z najrozvinutejších krajín sveta, čo potvrdzujú viaceré ekonomické a demografické ukazovatele, napr. HDP na obyvateľa, hrubý národný príjem na obyvateľa, hospodárska konkurencieschopnosť, vysoký podiel ekonomicky aktívneho obyvateľstva, veľký podiel vysoko kvalifikovanej pracovnej sily, vysoká životná úroveň, nadpriemerná dĺžka života (v porovnaní s európskym priemerom). Intenzívna poľnohospodárska produkcia, prosperujúca priemyselná malovýroba, prvotriedne služby a cestovný ruch prinášajú štátu značné príjmy. Pracovná sila je vzdelaná, pracovitá, usilovná, šetrná, tolerantná a solidárna.

Švajčiarsko je svetové bankové a finančné centrum. Sídli tu väčšina významných medzinárodných inštitúcií, napr. Svetová obchodná organizácia (WTO), Organizácia spojených národov (OSN), Svetová zdravotnícka organizácia (WHO), Červený kríž (RC), Medzinárodná organizácia práce (ILO), Medzinárodná futbalová federácia (FIFA) a ďalšie organizácie.

Ako turistická destinácia je Švajčiarsko pozoruhodné predovšetkým pohoriami Alpy a Švajčiarska jura, roklinami (napr. *Aare, Trümmelbachfälle*), priesmykmi (*Grand Saint Bernard, Bernina, Livigno, Furka, Flüela, Simplon, St. Gotthard, Forclaz* a ďalšie), jazerami (*Ženevské, Neuchâtelské, Bodamské, Zurišské, Maggiore* a ďalšie) a riekami (*Rýn, Aara, Rhône, Inn, Ticino* a ďalšie) a malebnými mestami (*Bern, Ženeva, Zürich, Lausanne, Bazilej, Luzern, St. Gallen, Lugano* a ďalšími), či dedinkami (*Lauterbrunnen, Zermatt, Grimentz, Adelboden, Wengen, Sorebois* a ďalšie).

Tiež je známe produkciou syrov, ako je napr. *Emmental, Gruyère, Appenzelle, Schabziger*, čokolád (napr. *Lindt, Nestlé, Toblerone, Cailler, Frey, Villars*) a výroba

¹ Zdroj <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2023-24>
02/2024

hodiniek, šperkov, meracích a optických prístrojov, počítačových prístrojov, IT zariadení, elektroniky, špičkových liekov a kozmetiky – sú stelesnením Švajčiarska.

Obr. 1 Chutné suveníry zo Švajčiarska“

Zdroj O. Slobodníková

Známe je aj svojou bezpečnosťou, čistotou, pozitívnym prístupom obyvateľov k životnému prostrediu, kultúrou, tradíciami a zvykmi, ktoré majú hlavne náboženský pôvod. Ide napr. o slávnostné procesie týkajúce sa vyhánania dobytku na alpské lúky a na jeseň z lúk, výber najkrajšej kravy v stáde, aj o slávnostnú procesiu k dožinkovým oslavám, jarmoky, *Pastierske trhy*, *Veľkonočné trhy* (v rôznych mestách a dedinkách), *Výstavu kamélií* (v Locarne) a ďalšie podujatia, ktoré sa podieľajú na autentických zážitkoch návštevníkov.

SWISSTAINABLE

Švajčiarsko sa vydalo cestou udržateľnosti prostredníctvom značky *Swisstainable* aj v cestovnom ruchu a životnom prostredí. Čo teda robí Švajčiarsko udržateľným cestovateľským cieľom?

Je to predovšetkým: 1) mobilita, 2) voda, 3) zachovávanie kultúrneho a prírodného bohatstva, 4) klíma a horský vzduch, 5) bioprodukty a gastronómia, 6) recyklácia.

1) MOBILITA

Vo Švajčiarsku je veľmi rozvinutá cestná aj železničná dopravná sieť. Cesty sú známe svojou kvalitou, a to nielen diaľnice, ale aj regionálne cesty nižších kategórií.

Pravidelné autobusové, alebo železničné spojenie vedie takmer do každej alpskej dedinky. Cesty vedú nielen po častých mostoch, ale najmä cez mnohé tunely. Najdlhšími cestnými tunelmi sú *Gotthard* (17 km), *Seelisberg* (9,2 km), *San Bernardino* (6,5 km), *Grosser St. Bernhard* (5,7 km) a *Kerenzerberg* (5,7 km).

Železničná doprava je známa pohodlnosťou, rýchlosťou a predovšetkým presnosťou. Nezabudnuteľným zážitkom je cesta známymi panoramatickými alpskými expresmi (*Glacier Experss*, *Bernina Express*, *GoldenPass Express* a *Gotthard Panorama Express*). K najdlhším železničným tunelom patrí *Gotthardský tunel* (51 km), *Lötschberg* (34,6 km), *Simplon* (20 km), *Vereina* (19 km), *Ceneri* 15,4 km.

Švajčiarska železničná sieť (SBB) je dlhá približne 3 000 km a prepraví viac ako 1,1 milióna cestujúcich denne. Za deň prejde viac ako 11 tis. vlakov, pritom ide o ekologickú dopravu. Vďaka jednej z najhustejších železničných sietí na svete sú vo Švajčiarsku aj tie najodľahlejšie miesta dostupné verejnou dopravou.

2) VODA

Vo Švajčiarsku sa nachádza asi 6 % zásob sladkej vody na európskom kontinente a je považované za vodný hrad Európy. Pramení tu niekoľko veľkých riek, akými sú *Rhona*, *Rýn*, *Ticino*, *Inn* a sú výnimočné tým, že aj vo väčších mestách sa dá v nich bez obavy okúpať. Vodné toky patria k alpskému typu. Pre režim vodných tokov majú veľký význam horské ľadovce. Pre návštevníkov sú zaujímavé jazerá (Obr. 2) a vodopády (Obr. 3). Strmý spád alpských riek využívajú početné vodné elektrárne, ktoré vyrábajú dve tretiny všetkej elektrickej energie.

Švajčiarska pitná voda je veľmi kvalitná a spĺňa prísne smernice týkajúce sa hygieny, kvality a bezpečnosti. 80 % vody pochádza z podzemných zdrojov, zvyšok z jazier. Zriadením ochranných pásiem podzemných vôd je možné polovicu tejto vody distribuovať bez nutnosti jej úpravy. Dá sa piť z každého kohútika bez ohrozenia zdravia². Voda z vodovodu vo Švajčiarsku má tiež oveľa lepšiu ekologickú rovnováhu ako balená minerálna voda.

Voda má význam aj v kúpeľníctve. Napríklad mestečko *Baden* je kúpeľným a kultúrnym centrom, wellness destináciou, miestom konferencií a voľnočasových aktivít do každého počasia. Mesto Baden má dokonca pečať kvality „*Wellness Destination*“ so súhlasom národnej komisie pre zabezpečenie kvality. Pečať kvality, vytvorená v roku 2008, odlišuje dovolenkové rezorty a dovolenkové destinácie, ktoré ponúkajú komplexný, vysokokvalitný wellness program.

² Zdroj *Implementation of the Protocol on Water and Health in Switzerland* (Federal Food Safety and Veterinary Office FSVO,2021) <https://www.blv.admin.ch/blv/en/home/lebensmittel-und-ernaehrung/publikationen/statistik-und-berichte-lebensmittelsicherheit.html>

Obr. 2 Ženevské jazero

Zdroj O. Slobodníková

Obr. 3 Vodopád Staubbach

Zdroj O. Slobodníková

3) ZACHOVÁVANIE KULTÚRNEHO A PRÍRODNÉHO BOHATSTVA

Švajčiarsko má jeden národný park – *Swiss National Park* (170,3 km²), v ktorom sú územia s najprísnejšou ochranou prírody. V ďalších 19 prírodných parkoch sa miestni obyvatelia venujú udržateľnej regionálnej ekonomike, cestovnému ruchu, regionálnym gastronomickým špecialitám, živým tradíciám a starajú sa o svoj región, mestá, dediny, o kultúrne a prírodné bohatstvo, o prostredie v ktorom žijú, bývajú a pracujú.

Obr. 4 Kaplnkový most v Luzerne“

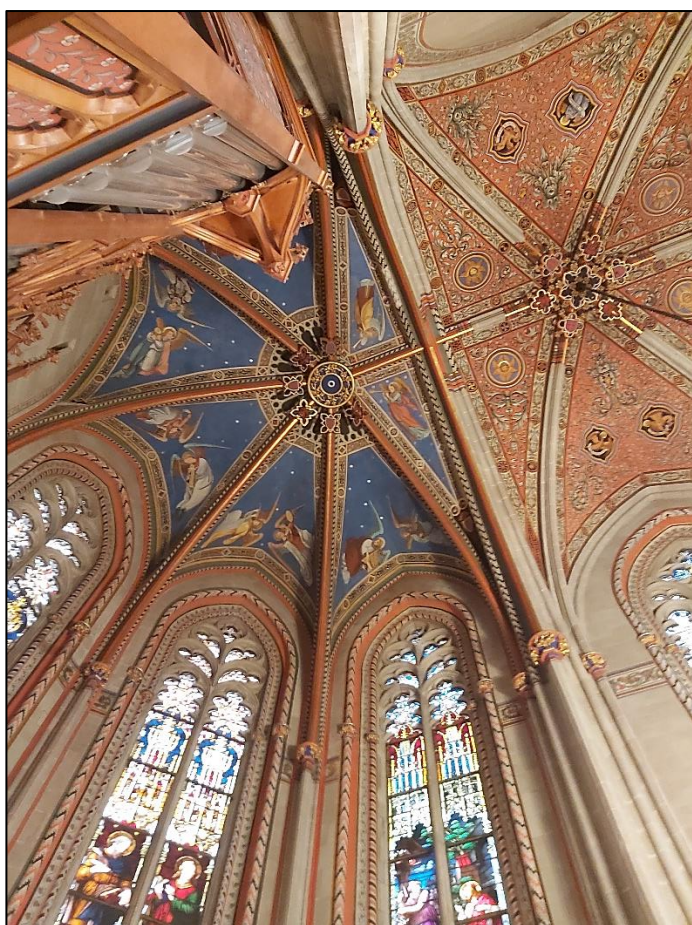

Zdroj O. Slobodníková

Kultúrne dedičstvo Švajčiarska je zhromaždené vo viac ako 600 múzeách, na ktoré sú Švajčiari právom hrdí. Najznámejšie sú Švajčiarske zemské múzeum v Zürichu, Múzeum umenia v Bazileji, Kaplnkový most v Lucerne (Obr. 4), Olympijské múzeum v Lausanne alebo Múzeum Červeného kríža v Ženeve. Pozoruhodné sú historické stavby, ako hrady, zámky, kostoly (Obr. 5) a kláštory.

Do Zoznamu svetového kultúrneho dedičstva UNESCO patrí 13 lokalít: 1. Bern – Staré mesto, 2. Tri hrady Bellinzona, 3. Rhétska železnica v Albula/Bernina, 4. Príbeh miest La Chaux-de-Fonds/Le Locle, 5. Lavaux, vinohradnícke terasy, 6. Monte San Giorgio, hora v tvare pyramídy 7. Švajčiarske Alpy Jungfrau-Aletsch, vysokohorská krajina, 8. Opátstvo St. Gall, 9. Švajčiarska tektonická aréna Sardona, 10. Benediktínsky kláštor sv. Jána v Müstair, 11. Praveké obydliá v okolí Álp, 12. Architektonické dielo Le Corbusiera.

Obr. 5 Jedinečná klenba vo Františkánskom kostole v Luzerne

Zdroj O. Slobodníková

4) KLÍMA A HORSKÝ VZDUCH

Z hľadiska klímy sa prejavuje väčší vplyv Atlantického oceánu. Alpy predstavujú výrazné klimatické rozhranie medzi miernym atlantickým podnebím a teplým stredomorským podnebím. Priemerná ročná teplota vzduchu sa vo Švajčiarsku pohybovala na úrovni 10,8 °C (v r. 2023)³. Na celom území je dostatok zrážok, ktoré sú vo vysokohorských polohách aj v lete snehové. Nad snežnou čiarou sú preto rozsiahle oblasti trvalej snehovej pokrývky. Najteplejšie oblasti sú na juhu a juhozápade.

Už v roku 1853 bol objavený zdraviu prospešný vysokohorský vzduch v Davose. Toto známe centrum zimných športov je aj významným kúpeľným strediskom na liečbu pľúcnych ochorení. Viaceré alpské švajčiarske územia sú dnes známe ako klimatické kúpele s priaznivými účinkami horského čistého vzduchu na zdravie. Známe sú napr.

³ Zdroj <https://www.worlddata.info/europe/switzerland/climate.php>
02/2024

horské kúpele v *Hilfernthale*, *Breggii*, *Pfäffikone* či *Oberhelfenschwile*. Ich návštevníci počas pobytu zažijú zaujímavé zážitky z prírody, relax a novú energiu.

Pokiaľ ide o kvalitu vzduchu, Švajčiarsko je jednou z krajín v Európe s dobrou kvalitou vzduchu (EPI_(air quality) = 84,3) a v r. 2022 sa v tejto kategórii umiestnilo na 9. mieste. Z hľadiska celkovej ohľaduplnosti voči životnému prostrediu bolo v r. 2022 v EPI rebríčku 180 krajín v prvej desiatke (EPI = 65,9).

5) BIOPRODUKTY A GASTRONÓMIA

V porovnaní s medzinárodnými partnermi Švajčiari spotrebujú najviac bioproduktov na obyvateľa. *Bio Suisse* je hlavnou organizáciou ekologického poľnohospodárstva vo Švajčiarsku. Členmi *Bio Suisse* je celkovo 7 500 ekologických výrobcov a ekologických záhradníkov. Okrem toho je viac ako 2 300 prevádzok a skupín výrobcov na celom svete certifikovaných podľa noriem *Bio Suisse*. Ich produkty sa na pultoch obchodov objavujú pod označením *BIOSUISSE ORGANIC*. Avšak aby výrobná prevádzka mimo Švajčiarska získala certifikáciu v súlade s *Bio Suisse Standards* (*Bio Suisse Organic Operations*), musí už vlastniť platnú certifikáciu podľa nariadenia EÚ 2018/848 alebo jeho ekvivalentu, a musí tiež spĺňať podmienky *Bio Suisse Standards*.

Stravovacie zariadenia v rôznych regiónoch, mestách a dedinkách Švajčiarska sú pôsobivé. Kulinárske zážitky prostredníctvom vlastnej prípravy jedla či ochutnávok jedál a nápojov od miestnych kuchárov organizujú viacerí poskytovatelia stravovacích a ubytovacích zariadení a miestni malí a strední podnikatelia. Nezvyčajný spôsob, ako si napr. vychutnať čokoládu je na prechádzke oblasťou *Lavaux*, pričom sa hostia od *chocolatiera* dozvedia viac o histórii obľúbeného sladkého pokušenia a vychutnajú si príjemný pocit z pralínok *Grand Cru*.

6) RECYKLÁCIA

Švajčiarsko je jednou z popredných krajín sveta, pokiaľ ide o recykláciu a odpadové hospodárstvo. Často je uvádzané ako vzor v oblasti recyklácie kvôli svojmu systému zberu, separovania a zhodnocovania odpadu. Okrem zavedenia najmodernejšej infraštruktúry odpadového hospodárstva úrady aktívne povzbudzujú obyvateľov, aby čo najviac recyklovali. Takmer 85 % PET fliaš sa v r. 2023 použilo na nové účely.

Do švajčiarskeho systému odpadového hospodárstva sú zapojené verejné a súkromné subjekty. Krajina má zavedený celý rad právnych ustanovení na podporu likvidácie odpadu. Suroviny sú vzácne a drahé, preto musia byť materiálové cykly všetkého druhu uzavreté. Tento systém je neoddeliteľnou súčasťou udržateľnej a komplexnej politiky riadenia zdrojov. Recyklácia sa preto považuje za špecializovaný priemysel.

Zaujímavosti z pohľadu udržateľného cestovného ruchu:

♣ 1) MOBILITA

- Najkrajšie turistické trasy Švajčiarska sa dajú objavovať nielen pomocou kvalitných ciest a železníc, ale aj pomocou *SwitzerlandMobility*. Ide o bezplatnú platformu na vytváranie programu aktívneho trávenia voľného času, ktorá je pre návštevníkov dostupná online a tiež ako aplikácia. *SwitzerlandMobility* obsahuje sieť značených peších, cestných cyklistických, horských cyklistických, lyžiarskych, vodných trás po celom Švajčiarsku, ktoré **sú dokonale koordinované s verejnou dopravou**, ako aj aktivity a trasy schodné v zime. Stačí do aplikácie zadať región, vybrať si typ trasy, pozrieť si podujatia, ktoré sú organizované v dedinkách a mestečkách, ktorými návštevník na trase bude prechádzať a potom už len vyraziť.
- Nový prístup k cestovaniu znamená, že udržateľné cestovanie nemusí nutne znamenať, že sa návštevník nedostane do cieľa svojej dovolenky, či pobytu, ale takéto cestovanie znamená **zväčšiť povedomie obyvateľov a návštevníkov o špecificky vhodnej mobilite**, priaznivej k životnému prostrediu. S týmto vedomím Švajčiarsko sleduje vlastnú stratégiu udržateľnosti: *Swisstainable*.

♣ 2) VODA

- V okolí Badenu sa nachádza 18 sírnych prameňov, z ktorých vyviera milión litrov vody s najvyššou koncentráciou minerálov vo Švajčiarsku s teplotou 47 °C. Tieto termálne kúpele poskytujú množstvo ponúk pre návštevníkov, z ktorých **niektoré sú bezplatné** a ľuďom umožňujú využívať termálne vody na upevnenie zdravia, relaxáciu a oddych.
- Okrem riek a jazier sú navštevované aj vodopády. *Staubbach* (300 m) je tretím najvyšším vodopádom Švajčiarska. Zaujímavý je tým, že teplé vetry víria jeho vody a tým ju rozprašujú. Doslova rozprášené kvapky dali vodopádu i potoku meno, keďže *staub* znamená prach. V lete sú tieto vodopády prístupné po úzkej cestičke a skalnom balkóne. Na informačných paneloch sú uvedené **historické a vedecké informácie** o týchto prírodných javoch, čím sa návštevník vzdeláva. Básnik Johann Wolfgang Goetheho vraj vodopády inšpirovali k napísaniu svojej básne *Pieseň duchov nad vodami*.

♣ 3) ZACHOVÁVANIE KULTÚRNEHO A PRÍRODNÉHO BOHATSTVA

- Kultúrne a prírodné bohatstvo poskytuje domácim i zahraničným návštevníkom **zvýšenie kultúrneho a environmentálneho povedomia, nezabudnuteľné zážitky, pozitívnu energiu a silu do ďalších dní**. Cieľom aktérov pôsobiacich na miestnej, kantonálnej (regionálnej) a celoštátnej úrovni v oblasti cestovného ruchu a životného prostredia je zachovávať hodnoty kultúrneho a prírodného bohatstva pre ďalšie generácie.
- Švajčiarska kultúra sa vyznačuje svojou **rozmanitosťou**, pretože krajina leží na križovatke niekoľkých európskych kultúr. Švajčiarsko je tiež viacjazyčnou krajinou, keďže medzi jeho národné jazyky patrí nemčina, francúzština, taliančina a rétorománčina. Okrem toho sa v každom regióne hovorí mnohými dialektmi. Každý kantón **má svoje jedinečné kultúrne črty** a kultúra, zvyky a tradície sa v rôznych regiónoch líšia, keďže každý kantón a obec má kultúrnu autonómiu.

♣ 4) KLÍMA A HORSKÝ VZDUCH

- Súčasťou horských kúpeľov sú prechádzky do lesa a na lúky, kde návštevníci spoznávajú napr. jedlé rastliny a potom nimi dochucujú jedlá pripravované väčšinou na ohni. Prostredníctvom zážitku z toho, že návštevník je súčasťou malej skupiny rovnako zmýšľajúcich ľudí, **cíti hlavne duševnú podporu** a upevňuje si duševné zdravie.

♣ 5) BIOPRODUKTY A GASTRONÓMIA

- Z vyhlásenia o misie Bio Suisse: *„Žijeme v udržateľnom vidieckom poľnohospodárskom prostredí pre ľudí, zvieratá, rastliny a životné prostredie. V Bioland Switzerland sa zameriavame na holistické poľnohospodárstvo, ktoré je **životaschopné a produkuje autentické a zdravé produkty**, ktoré spotrebiteľom ponúkajú chuť a pôžitok.“*

♣ 6) RECYKLÁCIA

- Recyklované materiály sú vyrobené opätovným využitím odpadov alebo znovu použité. Dva z najčastejšie recyklovaných materiálov vo Švajčiarsku sú **sklo a hliník**, pričom obidva sa dajú relatívne ľahko spracovať. Spoločnosti vyrábajúce nápoje často opätovne používajú sklenené fľaše po ich dôkladnom vyčistení. V opačnom prípade sa v procese recyklácie sklo roztaví a potom sa pretvorí na nové sklo alebo sa pridá do stavebných materiálov. Pokiaľ ide o hliníkové obaly, spracovatelia kovov ich môžu roztaviť a redizajnovať mnohokrát bez

toho, aby utrpela ich kvalita. Švajčiarsky systém recyklácie je zložitý, ale účinný a každý typ materiálu má svoj vlastný spôsob spracovania.

- Recyklovateľný materiál sa dá odovzdať dvomi spôsobmi:
 - 1) na bezplatnom verejnom zbernom mieste. Aplikácia **Recycling-Map** poskytuje užitočnú a ľahko použiteľnú mapu recyklovateľných zberných miest po celom Švajčiarsku.
 - 2) prostredníctvom obecnej recyklačnej služby, ktorá môže správne roztriedený odpad vyzdvihnúť z každej domácnosti. Harmonogramy recyklačnej služby pre domácnosti sa líšia v závislosti od toho, v ktorom kantóne obyvateľ žije, a obec môže účtovať poplatok za vyzdvihnutie odpadu.
- ♣ Udržateľnosť vo Švajčiarsku už **nie je len úzkou témou**, ale sa dostala do hlavného prúdu. Politici, samosprávy, firmy, spotrebitelia a obyvatelia pochopili, že sa musia správať zodpovedne, aby v budúcnosti mohli primerane využívať zdroje na svoje živobytie.

Podľa Protokolu o udržateľnom cestovnom ruchu k Rámcovému dohovoru o ochrane a trvalo udržateľnom rozvoji Karpát (2003) udržateľný cestovný ruch zabezpečuje udržateľné využívanie environmentálnych zdrojov, predchádza vzniku hrozieb pre biologickú a krajinnú diverzitu, od ktorej je vnútorne závislý, a minimalizuje nepriaznivé environmentálne, ekologické, kultúrne a sociálne vplyvy; poskytuje príležitosť pre vzdelávanie zvyšujúce poznanie a rešpektovanie prírodných ekosystémov a biologických zdrojov; rešpektuje sociálno-kultúrnu autentickosť hostiteľských komúní, pričom zachováva nimi vytvorené a živé kultúrne dedičstvo a tradičné hodnoty, prispieva k pochopeniu a tolerancii medzi kultúrami, prispieva k zabezpečeniu životaschopných, dlhodobých ekonomických činností, poskytuje sociálno-ekonomické výhody všetkým zainteresovaným, ktoré sú spravodlivo rozdelené vrátane stabilných pracovných a zárobkových príležitostí a sociálnych služieb pre hostiteľské komunity, čím prispieva k zmierňovaniu chudoby.

Názov:	SWISSTAINABLE – originálna švajčiarska udržateľnosť
Autorka:	© RNDr. Mgr. Oľga Slobodníková, PhD. (SAŽP)
Gestori:	Ministerstvo životného prostredia SR, sekcia ochrany prírody a biodiverzity, sekcia zahraničných vzťahov a environmentálnej politiky MŽP SR
Jazyková korektúra:	Mgr. Alena Kostúriková (SAŽP)
Grafika:	Stanislav Hupian (SAŽP)
Vydavateľ:	Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky a Slovenská agentúra životného prostredia
Rok vydania:	2024